J. Noorduyt

Apa-apa als Javaanse plaatsnaam

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 127 (1971), no: 2, Leiden, 278-279

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

Raffles' collection of Javanese antiquities, to the British Museum. The second set of *gamelan* he sold to Sir Harry Verney, Bart., of Claydon House, Bletchley, Buckinghamshire. This set still remains the property of the Verney family but it has been placed on loan at Claydon House, which is now National Trust Property. As stated by Mr. Fagg in his booklet, it is to be hoped that comparative research on the two sets of *gamelan*, commenced some years ago, can be completed in the near future.

JOHN BASTIN

APA-APA ALS JAVAANSE PLAATSNAAM

In de Pararaton, het Javaanse boek der koningen, komt temidden van velerlei kroniekmatige berichten over het middeleeuwse Java de mededeling voor, dat een zekere *bhre* (prins van) Këling na zijn overlijden werd bijgezet in een plaats die Apa-apa wordt genoemd (Par. 31, 35). Terwijl dit bericht tot voor kort geen aanleiding tot commentaar heeft gevormd, heeft C. C. Berg in zijn jongste publikatie (Maya's Hemelvaart I, 1969, p. 674) ontkend dat de Pararaton-schrijver hier een bepaalde plaats op het oog heeft. Berg stelt dat we hier in feite te maken hebben met het Javaanse (ook in het Indonesisch bekende) woordje *apa-apa*, dat „wat ook maar”, „het doet er niet toe wat” betekent. Hij stelt zich en zijn lezers vervolgens een moedeloze Javaanse kroniekschrijver voor ogen, die uit de warwinkel van gegevens niet meer wijs kon worden en uit balorigheid schreef: „Bhre Këling is na zijn dood bijgezet in . . . , ach, het dondert niet waar!"; en hij maakt zich vrolijk over Brandes die in zijn editie van de Pararaton in 1897 Apa-apa opnam in zijn lijst van heiligdommen en over de denkbeeldige ambtenaar van de Oudheidkundige Dienst die „misschien naar „Het-dondert-niet-waar” heeft lopen zoeken”.

Nu heeft Berg bij zijn beoordeling van deze passage over het hoofd gezien dat er in het Javaans een tweede woord *apa-apa* bestaat (o.a. vermeld in het woordenboek van Gericke-Roorda I, p. 131b), dat de naam van een heester is. De plantkundige woordenboeken van De Clercq en van Heyne leren dat in feite verschillende soorten planten deze Javaanse naam hebben, zo de *Desmodium pulchellum* Benth. en de *Flemingia lineata* Ronb. Het is bekend dat Indonesische plaatsen vaak de namen van bomen of andere planten dragen en het is daarom heel goed mogelijk dat een Javaanse desa naar de *apa-apa* plant is genoemd. Raadpleegt men dan ook de in 1931 door W. F. Schoel gepubliceerde lijst van plaatsnamen van Java en Madoera dan treft men inderdaad op p. 258 de vermelding van een desa Opo-opo (volgens de tegenwoordige Javaanse uitspraak van *apa-apa*) in de buurt van Kraksaan in Oost-Java aan, hetgeen het bewijs levert dat de prins van Këling in 1446 heel wel kan zijn bijgezet in een plaats Apa-apa (waar die dan ook gelegen was), zoals de Pararaton bericht. Wie zich trouwens de

vraag stelt of een Javaanse schrijver, wanneer hij zich bezig houdt met de beschrijving van de lotgevallen van zijn vorstenhuis, zijn balorigheid tot uitdrukking zou brengen in zijn schriftuur, kan dit niet anders dan hoogst onwaarschijnlijk vinden, en zal zich afvragen of Berg, die zovaak op een wat hij noemt 'syntypische' (met de desbetreffende cultuur overeenstemmende) interpretatie van Javaanse geschriften heeft aangedrongen, in dit geval niet zelf een duidelijke 'anatypische' steek heeft laten vallen.

Dit geval, dat op zichzelf van weinig belang is, blijkt echter ook een taalkundig interessante kant te hebben. Uit het bericht dat Javanen wanneer zij op reis gaan wel blaadjes van de *apa-apa* struik achter het oor steken, opdat hun onderweg niet 'iets' (= *apa-apa*) zou overkomen (Gericke-Roorda o.c.), volgt dat de Javanen zelf de naam van deze plant in verband met het meer bekende pronomen *apa-apa* hebben gebracht. Dit blijkt echter een voorbeeld van volksetymologie te zijn. Volgens De Clercq en Heyne heet de *Desmodium pulchellum* in het Maleis van Djakarta *kēkosongan* en in het Soendaas *hahapaan*, en zowel *kosong* als *hapa* betekent "leeg", "voos". Coolsma vertelt in zijn Soendase woordenboek dat de *hahapaan* zo heet omdat hij "voze bloemen" (*hapa kēmbangna*) heeft. De veronderstelling ligt dan voor de hand dat de Javaanse plantenaam *apa-apa* in feite niets met *apa* "wat" te maken heeft, maar etymologisch samenhangt met het Soendase *hapa* en wellicht pas na en door het algemeen afvallen van de *h* in het Javaans homoniem is geworden met het andere *apa-apa*. De conclusie mag wel zijn dat er in het Javaans een thans verdwenen woord (*h*)*apa* "leeg" heeft bestaan. Hiermee is dan een brug geslagen naar de Oudjavaanse woorden *hapa-hapa*, eveneens de naam van een plant, en *hapa*, die door Van der Tuuk (Kawi-Balineesch Woordenboek I, p. 305) in verband worden gebracht met woorden die in verwante talen "leeg" en "voos" betekenen, zoals Maleis *hampa*, Soendaas *hapa*, en Makassaars *opa*. Via het plantenrijk is het verband nog bewaard gebleven.

J. NOORDUYN